

СЛОВА ЗА ТРИНАДЕСЕТ ПЕДАГОЗИ И ПСИХОЛОЗИ

Проф. д.п.с. и д.п.н. Любен Ст. Георгиев
Съюз на учените в България

Всеки човек носи в съзнанието си образи и спомени за учители, допринасяли за социалното му израстване, и на лица, с които съвместно се е трудил и те са впечатлявали с достойнства, поведението и дейността.

Член-кореспондентът на БАН проф. д.п.н. Любен Димитров в обемист научен труд¹ с уважение, признателност и благодарност отразява живота и дейността на тринадесет български педагози и психолози, реализирали се във времето на неговото поколение. С разработката авторът не само изразява отношението си към свои учители и колеги, но и *оставя в наследство поучителни примери* на професионални проявления, които да допринасят за обогатяване в бъдеще на отговорната мисия на педагози и психолози.

„През последните около две десетилетия – пише проф. Л. Димитров, – публикувах (самостоятелно или в диалогично съавторство) няколко книги, а като съставител и вътпителен автор – над 10 сборника на фондация „Човещина“, оценени като много актуални и по-значими общочовешки и в професионално-педагогически план теми и проблеми“ (с. 13).

Трудът обхваща слова на автора, посветени на кръгли годишнини на негови учители, колеги във висши учебни заведения и др. Проследява житейския им път. Анализира и обобщава научни приноси. Допълва изложението с визуални моменти – снимки.

Първият учител, обект на внимание, е **член-кор. проф. Генчо Пиръв**. Споделено е, че достигнал столетие, той е „световно известен български учен, с впечатляващо творчество, че неговите научни и научнопопулярни публикации у нас и в чужбина са около 800, от които над 60 са научни трудове (с. 19), че той е „един от 20-те най-изтъкнати психолози на XX век“. Още по време на следването си младият Г. Пиръв е „под влияние на идеите и делото на знаменити личности“ (с. 20).

„Един от на-важните лостове на дълголетието, „колелцата“ на живота на чл.-кор. проф. Генчо Пиръв, навършил през 2001 година своето столетие, са виталната роля и динамогенното въздействие на интелектуалния творчески труд“ (с. 26).

Проф. Г. Пиръв разглежда „възпитанието, в качеството на основна жизненост на хората“ (с. 32). Образованието „трябва да се съобразява по-добре, първо, с детето и второ, с обществото, с тяхната природа и характер, с техните потребности“ (с. 36). „Разработва важни проблеми и аспекти на професионалното ориентиране и овладяването на професията в системата на образованието“ (с. 41). Възпитанието най-вече свързва с „**идеята за всестранното, за цялостното и хармонично развитие** на личността“ (с. 44). Изтъква, че „при младия човек в системата на образованието следва още от самото начало да се полагат в диалектическо единство основите за развитие като цялостна, всестранна и хармонична личност, а не да се прилага количествен подход към него, като първо се формира многостранно, а след това всестранно“ (с. 47 – 48). Проф. Пиръв има своя „цялостна концепция за интегритета на личността“ (с. 56) „Обогатява характера и съдържанието на наследствения феномен“ (с. 60). Отличава се със „значима международна дейност и изяви (с. 75). Участвал е в 33 международни форуми в различни страни, градове (с. 75 – 78).

Следващ учител е **проф. д-р Найден Чакъров**. Изложението започва със „Слово за учителя“ *проф. д-р Найден Чакъров – бележит педагог и обаятелен университетски преподавател, по случай 100-годишнината от рождението му ... Той бе един от най-ерудитите университетски преподаватели, при когото лекциите му със своята научна дълбочина и аналитичност, с рационално-емоционалното си единство и сила на внушението, с магията на своето слово, са завладяващи и пленяващи своите слушатели и почитатели“.*

Проф. д-р Найден Чакъров все повече „**впечатляваше и обогатяваше своите възпитаници като учен** и с интересните си изследвания и оригинални трудове в областта на историята и методологията на педагогиката, историята на образованието и педагогическата мисъл в България“ (с. 102).

„Проф. д-р Найден Чакъров има **значителен принос в разработване проблемите на сравнителната педагогика**... Той беше един от най-ярките

професионалисти и най-активните радатели за *отваряне на нашата страна към Европа и света в областта на образователната политика и дейност*“ (с. 103).

Представени са „Кратка библиография“ на проф. д-р Найдено Чакъров с по-важни години и дати от неговия житейски и творчески път, заглавия на основни самостоятелни съчинения – общ брой 22, както и публикации за него и творчеството му – 17.

Впечатляващи снимки допълват познанията за родители, семейство, дейности и за 80-годишния юбилей.

Третият учител, за когото авторът е съхранил скъпи мисли и чувства, е **проф. д.п.н. Жечо Атанасов**. Помни го като *виден учен педагог – теоретик и историк на възпитанието и образованието*. За 80-годишнината му издава самостоятелна книга (С., 1999 г.) – половин година преди кончината и отбелязване на юбилея от раждането.

В разглежданото изследване се изтъква, че проф. д.п.н. Жечо Атанасов се отличава с богато творческо дело. Оставил е над 600 научни и научнопопулярни публикации, от които около 40 са самостоятелни книги, монографии, учебници и над 10 са книги и учебници в съавторство. Те разкриват „богат като съдържателна насоченост и колоритен като език педагог със синтезно, не така често срещано сред педагозите, а и не само при тях, научно и художествено-публицистично мислене и словесен изказ учен и творец“ (с. 123).

В раздела „*Жизненият и творчески път на Жечо Атанасов*“ – се разграничават три относително самостоятелни периода, в които под влияние на различни фактори и среда са се проявявали и осъществявали неговите възможности като даровит индивид, като будна личност и като учен педагог. Това са: *родовият корен и семейната среда през детските години* (с. 126). *младост и търсене на житейско поприще* (с. 132) и *творческо развитие като учен педагог и обществен хуманист* (с. 136).

През годините (професор от 1960 г.) Жечо Атанасов се утвърждава като *теоретик на възпитанието и образованието* (с. 146) в три основни направления: *общотеоретически и методологически проблеми на педагогиката и образованието* (с.146); *теоретик на естетическото възпитание* (с. 157) и *теоретик на нравственото възпитание* (с. 164).

Значителни са изявите на проф. Ж. Атанасов и като *историк на възпитанието и образованието* и изявяване също в три направления: *етнопедагог и историк на педагогиката и на българското образование*, (с. 172), *историк на естетическото възпитание* (с. 184) и *историк на нравственото възпитание* (с. 190).

В Послесловието чл.-кор. проф. Л. Димитров пояснява, че в очерка за проф. Ж. Атанасов „*бяха на вниманието ни само някои най-основни на-*

учни идеи и положения от по-значими трудове на автора“. Тук нямаше възможност да бъдат представени стотиците статии на проф. Ж. Атанасов в периодичния печат и в редица сборници, в които той е публикувал у нас и в чужбина...

Проф. Ж. Атанасов го познаваме като „педагог художник не само от написаното, а и в качеството му на преподавател, който внушаваше и ни убеждаваше в научните истини и факти и чрез силата на художественото слово (с. 199).

Сред колегите, с които чл.-кор. проф. Л. Димитров заедно се е трудил или с които е сътрудничил и общувал, е написал в книгата по нататък за още десет човека.

Проф. д-р Трифон Трифонов. За него споделя, че са били заедно студенти и познава добре професионалното му развитие. Той оставя „богато и оригинално научно творчество, с непреходно в редица отношения значение, каквито оценки са давани в различни професионални рецензии“ (с. 268). Отбелязва, че проф. д-р Трифон Трифонов е „издал в продължение на 35 години 20 монографии и книги, а също така още около 20 студии и учебници (някои в съавторство)“ (с. 268). Високо стойностна е трилогията „Глобална психология“. За нея проф. Л. Димитров пише: „Трилогията на проф. д-р Трифон Трифонов ще бъде много полезна днес и за педагогическата теория и практика“ (с. 372). От „Предговора“ към нея (том първи), „се виждат в синтезиран вид и по-конкретните аргументи на проф. Трифонов за написването на този свой труд, определяйки предмета на глобалната психология в контекста на предизвикателствата на ХХІ век към психологията и психолозите. Неговата идея за избора и формулирането на това заглавие се заражда и определя от няколко важни и съответстващи на тях аргумента: първо, постоянно увеличаващия се брой (достигащ около 50) психологии; второ, възможността те да бъдат обединени в една психология; трето, възможността десетките въпроси от наличните психологии да бъдат обединени в пет-шест универсално-фундаментални проблема.

Значими трудове на проф. Трифон Трифонов са „Психология и производство“ – 1968 г.; „Проблеми на типологическите особености“ – 1970 г.; „Проблеми на психологията на труда. (Професиограми)“ – 1972 г.; „Инженерна психология“ – 1972 г.; „Професионални способности“ – 1977 г.; „Способности и развитие“ (в съавторство с чл.-кор. проф. Генчо Пиръов) – 1980 г.; „Български дух, душевност и духовност“ (съвместно със съпругата му ст.н.с. Станка Минкова) – 2008 г. и др.

Визуално съдържание са снимки като млад учител; по време на конгрес по психология; поздравления по случай 60-годишния му юбилей и др.

Проф. д-р Стефан Чернев. Обобщено е определен като „хуманист учен педагог и уважаван университетски преподавател“, „учител на

хиляди възпитаници и стотици специализанти и дипломанти, в нашата Алма матер и в някои други висши училища в страната“ (с. 283). Описан е „житейският път и институционална реализация“ (с. 284). Публикувал е научна продукция, която „включва 3 самостоятелни монографии, участва в съавторства в 7 учебника по педагогика и теория на възпитанието, автор е на над 70 самостоятелни статии и рецензии на книги, поместени предимно в сп. „Народна просвета“, в друг педагогически печат и в различни сборници. В продължение на 28 години (1962 – 1990) той е бил член на редакционната колегия на сп. „Народна просвета“ (по-късно сп. „Педагогика“) и е съдействал за издигане на научно-педагогическото равнище на списанието (с. 287). Посветил е изследователските си усилия в ЦИУУ, НИИО и СУ „Св. Климент Охридски“ предимно за проучването и разработването на *актуални и перспективни проблеми от теорията и методиката на възпитанието* (с. 287). Основни трудове на проф. Ст. Чернев са: „За нравственото възпитание на учениците от IX до XI клас“ – 1966 г.; „Управление на възпитателния процес“ – 1977 г.; „Възпитателният процес – същност, управление и ефективност“ – 1986 г. Обект на внимание са основни противоречия и конфликти при възпитанието и развитието на личността, взаимодействия на възпитанието със социалната среда, процесите на саморазвитие, самовъзпитание, самоусъвършенстване, самоуправление на учащите се. Поставя акцент на комплексния подход при възпитателния процес и др. Осветлява „настъпилите промени и някои виждания ... за преустройство и на разглежданата от него проблематика“ (с. 293). Изисква „издигане значението на личността като субект на дейността, ... самостоятелно да възприема и обработва информация, способност да взема решения, да бъде отговорна пред обществото за своето поведение. Възпитанието да се деидеологизира (с. 295), да се изгражда върху единна философска методология, да изяснява своя обект, предмет и съдържание върху основата на *общочовешките ценности на хуманизма и демокрацията* (с. 296). По нататък се представя „Кратка библиография на проф. д-р Стефан Чернев“. Отбелязано е, че от 1987 г. той е професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Приложени са снимки: с аспирантите Стефан Чернев и Димитър Цветков, на Ст. Чернев с колеги, с приятели и съпругата Елена Чернева в Москва, с майка си, на вилата и в работния кабинет.

Проф. д-р п.н Марин Люлюшев е определен от автора на книгата като *учен с дълбоко патриотично и значимо научно педагогическо дело*.

Чл.-кор. проф. Л. Димитров пояснява, че Марин Люлюшев е красноречив и убедителен пример „*как може възходящо да се развива и професионално утвърждава човек в живота*“, разчитайки само на своите собствени сили, труд и всеотдайност (с. 309). Допълва, че „той умело съчетава акаде-

мично преподавателската с научноизследователската дейност... Израства като учен в сътрудничество с авторитетни негови колеги от най-уважавани университети в редица страни (с. 311). Изследователското му дело е дало „възможност като първооткривател да направи оригинални анализи с много ценни изводи и интерпретации, свързани със значими факти и събития от националната ни просветна история“ (с. 312).

В „*Кратка библиография*“ се отразява, че през 1988 г. М. Люлюшев защитава докторска дисертация на тема „Българската просвета в Румъния през Възраждането и след Освобождението“. През 1989 г. е избран за редовен професор по история на педагогиката и българското образование във Великотърновския университет „Кирил и Методий“ (с. 317). Посочени са 36 публикации, десет от които са посветени на него и творчеството му.

Като отделни визуални моменти са представени факсимилета на трудове и за удостояване с почетно научно звание.

Проф. д-р Димитър Павлов – ученият, колегата и човекът. Размислите за него започват с отбелязване въздействията на родния край и на родовото начало за неговото израстване и формиране като бележита интелектуална личност. Изтъкнато е, че той се е родил в будния околийски град Пирдоп на 27 и май 1936 г. „Предприемчиви пирдопчани успяват да издигнат ролята на града като стопански и културен център“ (с. 333). Оттук „извира родолюбието и свободолюбивият дух, с който е закърмен чрез предците и рода младият Димитър“ (с. 334). По-нататък е разгледано „Професионалното формиране, творческото развитие и институционалното утвърждаване на учения и преподавателя проф. Димитър Павлов“ (с. 336). Средното си образование завършва през 1955 г. в София, а висшето по специалност „Педагогика“ – в СУ „Климент Охридски“ през 1966 г. За времето от 1969 до 1975 г. е задочен аспирант в МГПИ „В. И. Ленин“ в Москва. Защитава докторска дисертация (по педагогика) през 1975 г. (с. 336). Работи в Министерството на народната просвета, в ЦИУУК – София, главен асистент в Техническия университет – София, в Софийския университет като хоноруван преподавател, доцент, а от 1990 г. е професор във Факултета по педагогика. Специализирал е в Англия, Белгия и Германия (с. 337). Водил е различни курсове по философия на образованието, образователни технологии, педагогическа реторика, педагогика на висшето образование, конфликти в образованието. Има над 150 публикации (книги и учебни помагала, студии и статии). Той е „един от най-търсените и ангажирани специалисти педагози“. Изпълнявал е различни дейности – главен редактор на сп. „Професионално образование“, директор на ЦИУУК – София (днес Департамент за информация и усъвършенстване на учители), декан, зам.-ректор по учебната дейност на Университета, член на Колегиума на Министерството на народната

просвета (МНП), на Комисията по педагогически и психологически науки при Висшата атестационна комисия (ВАК) и др. *Активно участва в научния живот, свързан с проблемите на образованието, подпомага развитието на педагогически кадри* и др. (с. 337, 338, 339). Отива си от този свят малко преди да навърши 70 години.

Иновационният характер на публикациите на проф. Д. Павлов буди мисли, идеи, творчески търсения и решения на проблеми сред широк кръг от обществеността. Взаимодействия са представени от конструктивни общувания на чл.-кор. Л. Димитров с проф. Д. Павлов.

Интересни и обогатяващи са визуални моменти от живота на проф. д-р Димитър Павлов. Фотографска визуалност придружава като самостоятелна част всеки от текстовете за тринадесетте.

Проф. д-р Гинка Димитрова. Авторът я включва в книгата както всички други, подредени по възрастов принцип, а и за това че с мемоарите, които написва, го е върнала към много и важни моменти от техния съвместен живот. Благодарни й, защото тя му е била опора и в много трудни за него моменти. От запознанството им през септември 1951-ва до септември 2020 вече са изминали близо 70 години. Това са били години на приятелство, последвани от съпружество и години на реализация като педагози с различни професионални и служебни отговорности, но по своята същност – *с обща житейска и професионална съдба*. За всички тези съвместни периоди и моменти според него се пише подробно и убедително в нейната мемоарна книга „Призванието да си педагог“ (2019). Оценките за проф. Г. Димитрова като учен-педагог и университетски преподавател се позовават на нейни рецензенти и служебни лица, за да се изключат „съмнения за пристрастия и субективизъм“ (с. 375).

През първите двадесет години тя работи като учител и директор на училища. Следващите двадесет години – до пенсионирането си, е доцент и професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, хоноруван професор във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и в други висши учебни заведения. Била е научен ръководител на десетки дипломанти в бакалавърска и магистърска степен. Реализира се мечтата ѝ от ранни години да бъде педагог. Научната ѝ продукция обхваща над 150 публикации, от които 13 самостоятелни монографии и книги, много статии, студии, доклади и научни съобщения на български и международни конференции – с основна насоченост проблеми на възпитанието и педагогическото общуване. От 1997 г. е професор. Рецензенти по конкурса пишат: проф. Стойка Здравкова: „За участието си в конкурса доц. Г. Димитрова е представила обемна научно продукция, изцяло свързана с профила на обявения конкурс и напълно отговаряща на условията за претендираното научно звание. С приоритетно значение за участието в конкурса е и

хабилитационният ѝ труд „Педагогическото общуване при възпитателния процес“. Проф. Петър Петров подчертава, че „на основата на задълбочено анализиране на досегашните възгледи и при наличието на конкретна авторова позиция за първи път така мащабно у нас се разкрива същността на педагогическото общуване като възпитателен феномен в контекста на социалната среда и нейната социална роля“. Проф. Стефан Чернев изтъква, че и като доц. Г. Димитрова „развива плодотворни мисли за педагогическо общуване и сътрудничество. Теоретическа и практична стойност имат следните изяснени от авторката проблеми: за социалната перцепция и нейната регулираща роля при педагогическото общуване и взаимодействие; за рефлексията и емпатията като важни компоненти за постигне на по-висока възпитателна ефективност при педагогическото общуване; за идентификацията като основа на взаимното разбиране при педагогическото общуване.

Деканът, тогава на Факултета по начална и предучилищна педагогика, проф. Георги Бижков в представената характеристика на доц. Гинка Димитров във връзка с конкурса за професор посочва, че „тя задълбочено и на високо равнище провежда лекционната си дейност със студентите, сред които се ползва с висок авторитет. Успешно и с повишен интерес организира занятията и в ръководените от нея специализирани курсове по проблемите на педагогическото общуване при възпитателния процес. Тя е един от преподавателите във Факултета с най-много дипломанти, защото се реализира с ерудиция в своите научни области и умело, на високо ниво работи със студентите. Утвърди се като талантлив изследовател и преподавател, с висока комуникативна и нравствена култура. Изключително сериозно и плодотворно осъществява научното ръководство на своите докторанти“ (с. 392 и 393). Богати са визуалните моменти от живота и творческия път на проф. д-р Гинка Димитрова.

Проф. д.п.н. Любен Десев. За него проф. Л. Димитров, освен конкретно синтезираното, обобщено посочва: „Проф. Любен Десев е автор на оригинално и богато научно творчество в областта педагогическата, социалната, възрастовата психология и в някои други близки области на психолого-педагогическото познание, което творчество включва досега около 270 научни и научнопопулярни публикации на роден език и 14 на чужди езици (7 на руски и 7 на латиница – на английски, немски, италиански и словашки език) (с. 425). Труд с фундаментално значение на Любен Десев е „Речник по психология“, претърпял шест издания и през 2021 г. – ново издание, осъществено на базата на науката синергетика.

Проф. д-р Е. Рангелова. Проф. Емилия Рангелова е достойна личност, устремена към честност и справедливост в обществото, талантлив и плодотворен научен изследовател с национална и международна известност,

отдадена в своята активност на най-скъпото и перспективното – пълноценно възпитание и развитие на младите поколения.

През 2001 г. е избрана за академик в МАН ВШ (Международная академия наук Высшей школы (с. 451).

Нейно творческо дело са множество научноизследователски проекти. Три от тях са по договор с ЮНЕСКО. По първия е разработен „Модел за извънучилищно образование на възрастните в дух на международно разбирателство, сътрудничество и мир“ (1986). По втория е проведено репрезентивно социолого-педагогическо изследване с авторска методика по проблемите на превантивното образование и възпитание, свързано с употребата и злоупотребата с наркотици. Основните резултати са обобщени в специален доклад, изпратен в ЮНЕСКО (1997). По третия договор е разработен Англо-руско-български терминологичен речник за наркотиците и предпазване от употреба и злоупотреба с тях (1998). Разработен е също доклад на английски език за съществуващите неправителствени проекти и програми по проблема – в Армения, България, Латвия, Румъния, Русия и Украйна. Резултатите от трите научноизследователски проекта са одобрени и приети от ЮНЕСКО – Париж (1998).

През периода 1996 – 2008 г. Е. Рангелова е ръководител по 6 научноизследователски проекта, утвърдени от НИС на СУ „Св. Климент Охридски“ с високи оценки.

Под нейно ръководство научен колектив работи в продължение на 12 години с колеги от Беларуския държавен университет в Минск по проблеми на превантивната педагогика... *„В дейността на колектива са се включили и колеги педагози от Чехия – Карловия университет, от Словакия – Държавния университет „Ян Амос Коменски“, и от Полша – Подляската академия“* (с. 452).

Чела е лекции в Тулския държавен педагогически университет „Л. Н. Толстой“, Русия (2014 г.).

„Общият брой на публикациите ѝ е 182. От тях: 8 са монографии, 4 от които са самостоятелни, на български език („Нравствената култура на учителя“, С., 1996; „Методика на възпитателната дейност в училище“ 1998, 2005; „Педагогически проблеми на ресоциализацията на децата с девiantно поведение“, 2000, 2002; „Теория на възпитанието“ (три издания); монография на чужд език, и 4 в съавторство, 25 студии, 146 статии.

Проф. Е. Рангелова е била председател на Федерацията на университетските независими синдикати (ФУНИС); зам.-председател на секция „Педагогика и психология“ към Съюза на учените в България (СУБ); председател на Асоциацията на професорите от славянските страни (АПСС).

Ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ чл.-кор. проф. Иван Илчев през 2011 г. връчва на проф. Е. Рангелова Почетен знак със синя лента – най-високото отличие на българската Алма матер.

Член-кор. проф. Любен Димитров в качеството на президент на фондация „Човештина“ връчи на проф. д.п.н. Емилия Рангелова Почетния плакет на Фондацията, София – 2015 г. Секция „Педагогика и психология“ към СУБ връчи на проф. д.п.н. Е. Рангелова Наградата на Съюза и званието „Почетен член“ – 2014 г.

Проф. д-р Георги Бижков. През целия период на професионалната си активност проф. Г. Бижков се отличава с интензивен труд за осъществяване на новаторски, плодотворни научноизследователски, преподавателски и ръководни дейности в различни образователни институции, в т.ч. и в Министерството на просветата.

Сферите на професионалните му изяви са освен в полето на докторската дисертация и в изданията: „Методология и методика на педагогическите изследвания“, с две издания – 1985 г., 1999 г. Последното е съвместно със световно известния руски учен акад. В. В. Краевски. „Основи на педагогиката и методи на педагогическите изследвания“, Благоевград, 1986 г., „Педагогическа диагностика“, С., Народна просвета, 1988 г., „Методологически проблеми на педагогическата наука“. С., Съюз на научните работници и Българско педагогическо дружество, 1989 г.; „Реформаторска педагогика. История и съвременност“, С., Просвета 1994 г.; „Теория и методика на дидактическите тестове“, С., 1996 г., превърнала се в ръководство за действие; „Дидактика на готовността на децата за училище“, С., 1996 и други. Общо 35 самостоятелни и съвместни публикации. През 1971 г. Георги Бижков превежда от немски език книгата „Статистика за психолози, педагози и социолози от Г. Клаус и Х. Ебнер. Тя се утвърждава като настолна за широката общественост у нас. Допринася за извисяване и на административното дело в образованието. „За около три десетилетия след завършването на висшето си образование – пише чл.-кор. проф. Л. Димитров, – освен богатото научно творчество проф. Г. Бижков е натрупал голям и много полезен административен опит и има свой безспорен дял в развитието и утвърждаването на институциите, които е ръководил“ (с. 496). Постигнатата научна извисеност на проф. Г. Бижков е основание за „избирането му през 1999 г. за чуждестранен член на Руската академия на образованието (РАО)“, (с. 496).

Словото за **проф. д-р Емилия Василева** проф. Л. Димитров започва с назоваване на няколко знакови нейни прояви и измерения (с. 521) – *успеваемост на младите поколения в началната образователна система, нравствено-религиозно възпитание и научна компетентност, отнасно професионално-дейностното начало, в това число с участието в академичното управление на факултетско и университетско равнище. Тя очертава убедително ценностните аспекти на началното образование, ценностно ориентирания образователен подход* (с. 523). „Отваряне на

теорията на възпитанието по-широко към постиженията на цялото съвременно човекознание...; „По-широко синергетично отваряне, особено към трите основни области на съвременното човекознание, свързани със засилващия се биопсихосоциален характер и комплексна научна значимост при развитието на съвременното образование и възпитание“ (с. 524). Според проф. Емилия Василева „същността на ценностния подход в образованието ... като цяло, може да бъде разкрита чрез системата от аксиологическите принципи, обобщено представена“ (Цит. изт., с. 84 – 85) по следния начин:

- обогатяване на диалога между „традиционалистите“ и „новаторите“ с насоченост към вникване в междинните моменти на научното познание и постигане на по-дълбинно духовно проникване в изследването на човешката личност;

- преодоляване на абстрактните проповеди за хуманност в изграждано-то образователно пространство, утвърждаващи работещи модели на взаимодействие;

- вникване в индивидуалната същност на всеки ученик и придаване смисъл на познавателните му усилия, създавайки по този начин трайна вътрешна мотивация за личностна изява.

Възприеман и разработван в своето *триединство*, това е един **креативен и надежден подход**“ (с. 525). Един от значимите нейни текстове е: „Началният училищен период, който поставя началото на *системното обучение*, има специално място, свързано с *пълноценното развитие* на детската личност. Всяко дете носи *особеностите и богатствата*, с които природата го е надарила. И те винаги са уникални *в своята специфика и потенциал* за разгръщане. Тази уникалност ни задължава да я открием и разберем, за да я синхронизираме с нашите педагогически усилия и да им предадем конкретен позитивен смисъл. Ценностно базиранят образователен подход ни насочва към разкрепостяване и разгръщане на детската личност“ (с. 525 – 526).

Заслужава внимание разбирането на Е. Василева за хуманността като ценност. Във връзка с нея „*в българското училище учебният предмет „Религия“ се изучава в исторически, културен и философски план*“ (с. 528). „Научната полезност и компетентност на проф. Е. Василева – изтъква проф. Л. Димитров, – са намерили убедително проявление в много ценните публикувани 10 самостоятелни книги и монографии“ (с. 530).

Проф. д-р Пламен Легкоступ. Кратко, ясно и изразително чл.-кор. проф. Л. Димитров представя личността му. Ето защо заслужава да бъдат цитирани някои негови слова. Още първите думи в заглавието дават точна характеристика. „Професор Пламен Легкоступ – творческа симбиоза на педагога с художника, на академизма с общественика... През 1983 до

1986 г. работи като художник на свободна практика, а от същата година, след спечелен конкурс, е редовен асистент по „Теория и методика на изобразителната дейност“ в Педагогическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, където работи и сега; от 1997 г. е доцент по „Методика на обучението по изобразително изкуство“, а от 2007 г. е професор след убедителна защита през предишната година на дисертация на тема „Интегративна роля на изобразителното изкуство за интелектуалното развитие на децата от предучилищна възраст“. Тогава му е присъдена и научната степен „Доктор на педагогическите науки“.

В най-синтезиран вид творческият портрет на Пламен Легкоступ може да бъде представен в следните измерения: научните му трудове в областта на теорията, методиката и историята на изобразителното изкуство (самостоятелни и някои в съавторство) включват 7 монографии, 17 учебника, 5 студии и 35 статии в специализирани издания; дисертационен и хабилитационен труд; 16 участия с доклади на научни конференции и симпозиуми у нас и в чужбина. Що се отнася до художествено-творческите му търсения и измерения в областта на живописата, графиката, скулптурата и илюстрацията, те са намерили израз в над 70 самостоятелни изложби в България, Франция, Австрия, Белгия, Русия, Германия, Швеция, Сърбия, Черна гора и Македония, както и в 18 илюстрации на книги и учебници“ (с. 556 – 557).

Отзивите за дейността и творчеството му като художник, преподавател, учен и общественик, публикувани в периодичния и в специализирания печат в България и в чужбина, са близо 150.

Допълнената и обогатена по съдържание книга на чл.-кор. проф. Л. Димитров за негови университетски учители и колеги е любопитно четиво, което няма да загуби, а тъкмо напротив, ще увеличава сред идващите поколения преподаватели във ВУЗ своето познавателно значение. Във време на нарастващ брой противопоставяния, отрицания и сблъсъци между хора от различни страни и общности, представянето на позитивно личностните и професионалните реализации на такива като тринадесетте, при това педагози и психолози на университетско изследователско и преподавателско равнище, е особено полезно и необходимо. Със свой принос и съпричастност с каузата на книгата са и някои уважавани членове на секция „Педагогика и психология“ при Съюза на учените в България, които са автори на текстове и допринесли с визуалното нейно оформление, като проф. Нели Бояджиева, проф. Виолета Борисова, доц. Владислав Господинов и проф. Милка Василева и други уважавани университетски учени – педагози и психолози, които също заслужават съответна благодарност и признателност за развитието и обогатяването на педагого-психологическата наука и познание.

ЛИТЕРАТУРА

ДИМИТРОВ, Л., 2020. *За тринадесет педагози и психолози – мои учители и колеги (по различни поводи)*. София: Веда Словена, ЖГ, Фондация Човештина.

REFERENCES

DIMITROV, L., 2020. *Za trinadeset pedagozi i psiholoji – moi uchiteli i kolegi (po razlichni povodi)*. Sofia: Veda Slovena, ZHG, Fondatsiya Choveshtina.

WORDS FOR THIRTEEN TEACHERS AND PSYCHOLOGISTS

✉ **Prof. Lyuben St. Georgiev, DSc.**
Union of Scientists in Bulgaria